

KRONIEK.

BOEKBESPREKING.

AART VAN DER LEEUW, *Ik en mijn Speelman*, een luchthartige geschiedenis, Rotterdam, Nijgh & van Ditmar, 1927.

Wij leven, helaas, in een tijd, waarin bijna al wat er verschijnt aan werkelijk waardevolle, uitmuntende litteratuur — poëzie of proza — wordt overschreeuwd, overweldigd, van de markt gedrongen door de enkele mode-boeken, de z.g. „best sellers” — de zinlooze uitdrukking zal wel uit Amerika stammen — waarover de z.g. lezers elkaar allemaal napraten en aan wier succes ten slotte iedereen zich verbeeldt zijn bijdrage te moeten leveren. En zoo twijfel ik dan ook niet, of het nieuwe boek van Aart van der Leeuw — een schrijver wiens producten bij mijn weten nooit tot de best sellers hebben behoord — zal tot de notie van het groote publiek nauwelijks doorgedrongen zijn.

Gelukkig echter is er, behalve het kwasi-almachtige groote publiek, ook nog een ander, een laat ons zeggen: kleiner, maar dat zich daarom nog niet in snobbistisch zelfbehagen met „the happy few” betitelt. Ik bedoel immers die werkelijk, God zij dank, nog vrij aanzienlijke geestelijke garde van gevoelige, nadenkende en aandachtig levende menschen — waarvan velen zeer zeker niet in staat zijn zich kostbare bibliofilen-uitgaven aan te schaffen — die de waardevolle kern van een volk uitmaken, en door wier bestaan althans de uitgave van werkelijk mooie, fijne litteratuur — poëzie en proza — mogelijk is.

Aan dat publiek zij de lezing van „Ik en mijn Speelman”, het nieuwste boek van den dichtertlijken prozaïst Van der Leeuw ten zeerste aanbevolen.

Er was een tijd waarin men eenigszins mocht vreezen voor de litteraire ontwikkeling van dezen wel altijd fijn-begaafden en -beschaafden, maar niet over-krachtigen prozaïst. Hij vertoonde toen zoo duidelijk zijn bewondering voor zijn sterkeren geestverwant Arthur van Schendel, en diens invloed op zijn stijl en factuur was dan ook onmiskenbaar. Er kwam iets overzoets, fraais en glads, iets geslepens in het proza van den jongeren schrijver, dat hij van zijn voorganger scheen te hebben afgezien, en zelfs diens al te zeer vooropgestelde, soms niet weinig pronkerige „poëtischdoen” scheen groote bekoring voor hem te hebben. Men kan het met te minder aarzeling constateeren nu Van der Leeuw blijken geeft dezen invloed grootendeels overwonnen te hebben. Grootendeels — niet geheel en al. Er zijn nog enkele niet geheel verantwoorde, min of meer coquette vaagheden ook in dit laatste werk van hem overgebleven. Maar hij komt er dan toch meer en meer bovenuit.

„Ik en mijn Speelman” is inderdaad, zooals de titel zegt, een lucht-

hartige geschiedenis. Een spel, een grap, vol fijnheid en ernst toch, een verhaal waarvan de feitelijkheden, de „echtheid”, wel door niemand au sérieux genomen zal worden, en dat toch zijn symbolische werking op de echte lezers niet zal missen — een gracelijk en zinvol spel. Vooral in het eerste gedeelte is het dat. Daar voelt men nog voortdurend dat het Van der Leeuw niet om zijn achttiende-eeuwschen jongeling te doen was, maar dat hij iedereen die een lied in zich hoort zingen de mogelijkheid wilde voorspiegelen — ja wel heimelijk den raad wou geven — op reis te gaan met zijn „Speelman.” D.w.z. zich te bevrijden uit de drukkende banden, zoowel als uit de vaak niet minder benauwende, en soms verlagende, plezieren der maatschappelijke wereld, en gehoor te geven aan de stem zijner waarachtige innerlijkheid, zij die nog zoo fantastisch. De heiligheid der trouw aan ons diepste zelf, zij wordt ons hier wel speelsch en ongewichtig, maar daarom vooral niet minder overtuigend voorgelouden.

In het eerste gedeelte vooral. 't Is of later de schrijver door zijn eigen verhaal te zeer gepakt is en als ingesponnen, of hij zich al te „luchthartig” op zijn fantasie heeft laten gaan en er niet meer uit los kan. Hij boeit dan toch nog — o kinderlijkheid van ons, lezers! — maar de diepere, de geheimzinniger bekoring ging zoetjes-aan verloren. En de allerlaatste ongeveer 20 bladzijden hadden m. i. wel heelemaal gemist kunnen worden. Daar is van het wat ouderwetsch-zinnebeeldige verhaal alleen het, hier tamelijk banale, ouderwetsche overgebleven. Daar steekt ook het zoetelijke het hoofd weer op.

Ouderwetsch? Is het dat eigenlijk wel, als geheel gezien? Is een verhaal vol fijne zielsavonturen, zij het dan in den vorm van een romantische fantasie, niet van alle tijden? Men heeft het tegenwoordig vaak over boeken die speciaal „voor onzen tijd” geschikt zouden zijn. Wij willen niet hopen dat de auteurs van die boeken ze daarvoor ook expresselijk geschreven hebben! Maar als de bedoeling is, dat juist onze, moeilijke en prozaïsche tijd deze boeken noodig heeft — 't zijn meestal eenigszins ethisch-getinte boeken — dan vraag ik: waarom dan niét juist een luchtige, smaakvolle, echt poëtische en te droomen gevende fantasie, als deze van Aart van der Leeuw?

H. R.

P. H. RITTER Jr., De Derde, Laren, A. G. Schoonderbeek. Geen jaartal.

Uit dit donkere, overspannen boek, dat te lezen een nedergang is in de krochten van angst en droom, stijgt de getoermenteerde ziel van den schrijver op als een blinde kreet. Walgelijk sentimenteel heeft men dezen kleinen roman genoemd, doch degeen die dit deed, toonde met zijn uitspraak niets te hebben begrepen van den bodem, waaruit dit werk ontstond. Want het

sentimenteele is bij Ritter geen wezenstrek, het is een middel enkel ter verheimelijking van eigen ontroeringen; geraffineerd zeer zeker, doch organisch te samen hangende met zijn gansche romantische persoonlijkheid. En dan is hiermede nog slechts een deel der waarheid gezegd. Want Ritter verheimlijkt niet enkel zijn ontroeringen, hij verbergt zorgvuldig en niet zelden met een zeker daemonisch genot zijn geheele innerlijke leven. Eertijds begroef hij het onder den weelderigen, sierlijken tooi van zijn rhetorischen stijl, doch later vond hij verfijnder wegen om zich aan zichzelf te onttrekken. Een spel en tegenspel van beschrijving en dialoog, die het hem mogelijk maakte telkens en telkens weer de ontmaskering te verschuiven, het laatste woord te verzwijgen, verving het bedriegelijk zwieren zijner woordguirlandes. En hierdoor verloor tevens zijn talent aan journalistiek en won aan zuiver litteraire begaafdheid. Dat desondanks dit boek nog geen adaequate uiting geworden is van Ritter's kunnen, dat in „Het Verwijt” (De kleine Librye, Edam) betere, meer uitgebalanceerde fragmenten staan, vindt, dunkt me, uitsluitend zijn oorzaak in het feit, dat het den auteur nog steeds niet gelukt is zich te verzekeren van de voor elken creatieven arbeid onontbeerlijke innerlijke rust.

Bijna elk van Ritter's werken draagt de sporen van gejaagdheid en nerveuziteit, die helaas karakteristiek voor den geest van dezen tijd schijnen te zijn, doch die hem verhinderen zich gansch en onvoorwaardelijk aan zijn inspiraties toe te vertrouwen. Het geschondene van zijn scheppingen, waaruit men nimmer aesthetische onmacht, doch immer een door de omstandigheden vernielde conceptie kan aanvoelen, is nu welhaast karakteristiek geworden voor dezen schrijver. Niettemin.: wij wanhopen niet. Wij kunnen niet wanhopen, zoolang zijn pétillante, soms miraculeus scherpe en heldere geest in ons midden verblijft. Zoo vaak reeds heeft Ritter ons verrast, dat wij niet twifelen, of hij zal ons eens ook de groote verrassing bereiden, waarop Rudolf Atele ons heeft gepraepareerd.

R. H.

P. VERHOOG, *Onder de Tropen* z o n, Rotterdam, W. L. & J. Brusse's Uitgevers-Maatschappij, 1925.

De heer Verhoog kent of heeft geleerd (zijn eersteling ging mij voorbij) het recept om een boeiend, lezenswaardig boek voor het groote publiek te schrijven. Hij weet op het juiste moment van toon te veranderen, beschrijvingen in te lasschen daar waar het behoort en, wat nog grooter kunst is, ze te beëindigen, wanneer het den lezer schemerig voor de oogen dreigt te worden. Buitendien gelukt het hem steeds de bekende gevoelige snaar aan het trillen te brengen en hiermede moet ongetwijfeld zijn succes verzekerd zijn. Litterair behoort dit werk tot den nabloei van het zoogenaamde negentiger realisme. Zonder in het minst van de een of andere directe na-

volging te spreken is het epigonisme zonder meer, en daarom aesthetisch slechts van relatieve beteekenis. Het onderscheid, de reserve hier gemaakt, hebben dikwijls verontwaardiging gewekt. Men meende, dat „litterair” en „aesthetisch” hier synoniem zouden moeten zijn met „wat een kliek ervan zegt”, loochende derhalve met andere woorden het bestaan van een rijk genuanceerde letterkundige productiviteit, loopende van journalistiek en amusementslitteratuur tot het eenzame, zeldzame meesterwerk. Wat zouden onze critici moeten beginnen, indien zij enkel de keuze bij hun waardebepalingen hadden tusschen goed en slecht, tusschen zwart en wit! Hoe fijner verdeeld zij hun waardeeringsschaal weten te houden, hoe minder kans zij loopen, bevangen te raken in een tot waarlijk zoo zuiver mogelijk oordeelen ten eenen male onbevoegde dogmatiek. En op deze verdeelingsschaal moet nu eenmaal de bovengenoemde onderscheiding worden aangebracht. Niet elk letterkundig produkt behoort tot de „littérature pure”, hoe dikwijls zijn geen andere elementen van zedekundigen, ja zelfs van politieken aard bijgemengd en zou men daarom een werk buiten zijn beoordeelings sfeer moeten bannen? Evenmin als onze letterkunde uit louter meesterwerken zou kunnen bestaan, evenmin kan het letterkundig product door den tijdgenoot zuiver op zijn schoonheidswaarde worden geschat. In wezen staat de schoonheid buiten den tijd en daarom is het ons niet gegeven in den tijd haar kern te treffen. Benaderen kunnen wij slechts. En daarom past ons bescheidenheid en voorzichtigheid, hoe dikwijls het ook in het rumoer van den dag mag worden vergeten, bij ieder oordeel, dat wij uit te spreken hebben.

Het boek van den heer Verhoog geeft tot detail-opmerkingen geen aanleiding. Men aanvaardt het of niet. Daarmede is alles gezegd.

R. H.

RECTIFICATIE.

In mijn bespreking van: J. L. Boender, „Is. Querido en het begrip literatuur” (zie E. G. M., April '28) heb ik het voorgesteld alsof J. L. Boender een pseudoniem is. Van bevriende zijde wordt mij thans medegedeeld, dat de heer J. L. Boender een te goeder naam en faam bekend staand gemeente-ambtenaar te 's Gravenhage is. Hiermede vervalt natuurlijk mijn beschuldiging van lafheid. Overigens heb ik mij geen bepaald persoon achter dit pseudoniem verscholen gedacht. Alleen: het feit, dat de eerste de beste „leek” een dergelijke Hetze op touw vermag te zetten bevestigt, naar het mij voorkomt, mijn veronderstelling: „heel pluis is het in ons litteraire leven niet”

R. H.